EOC-07-01(p.3a)

Y Pwyllgor Cyfle Cyfartal

Dyddiad:	**Dydd Mercher 31 Hydref 2001**
Amser	**9.30am**
Lleoliad:	**Ystafell Bwyllgora 3, Cynulliad Cenedlaethol Cymru**

SIPSIWN-CRWYDROL: POLISI YNG NGHYMRU: PAPUR YSTYRIAETHAU AR GYFER PWYLLGOR CYFLE CYFARTAL Y CYNULLIAD CENEDLAETHOL

CEFNDIR

1. Gosodwyd y cyfeiriad polisi bras y mae'r Cynulliad Cenedlaethol yn ei ddilyn ar hyn o bryd tuag at Sipsiwn-Crwydrol yn nyddiau'r cyn Swyddfa Gymreig. Mae'r papur hwn yn defnyddio'r ymadrodd Sipsiwn-Crwydrol i gynnwys Crwydrwyr, Sipsiwn a Sipsiwn-Crwydrol.

2. Mae sefydlu'r Cynulliad Cenedlaethol wedi creu'r cyfle am newid sylfaenol yn y modd y mae polisi yn cael ei ddatblygu ac er mwyn adlewyrchu anghenion penodol Cymru. Mae 4 prif egwyddor yn sail i waith y Cynulliad Cenedlaethol:

Yn gyntaf, gweithio mewn partneriaeth â llywodraeth leol, busnes, y sector gwirfoddol a chyrff cyhoeddus eraill;

Yn ail, llywodraethu da. Lle bo modd, rhesymoli a symleiddio gweithdrefnau a hybu gweithio trawsffiniol;

Yn drydydd, gweithio strategol. Hynny yw, darparu fframweithiau o fewn y rhain y gall eraill weithredu yn lleol; ac

Yn olaf, ac efallai yn bwysicach o safbwynt y Sipsi-Crwydrol, bod yn gynhwysol trwy gydnabod anghenion pob grwp cymdeithasol.

3. Yn ôl Adran 120 o Ddeddf Llywodraeth Cymru 1998 mae'n ofynnol i'r Cynulliad Cenedlaethol ddal sylw ar yr egwyddor y dylai bod cydraddoldeb cyfle i bawb. Yn ôl Deddf 1998 mae'n ofynnol i'r Cynulliad asesu pa mor effeithiol y mae wedi bod ar draws ei amrediad o gyfrifoldebau wrth gwrdd â'r amcan hwn.

4. Mae'n bwysig bod yr egwyddorion hyn yn dylanwadu ar ymagwedd y Cynulliad tuag at Sipsiwn-Crwydrol. Mewn rhai achosion fodd bynnag mae'n bosibl y gallai newid mewn ymagwedd ofyn am ddeddfwriaeth sylfaenol. Nodir yr achosion hyn isod lle bo hynny'n berthnasol.

POLISI PRESENNOL

5. Ar hyn o bryd nid oes gan unrhyw ran o'r Cynulliad gyfrifoldeb cyfan gwbl am bolisi Sipsiwn-Crwydrol ac nid oes gan unrhyw unigolyn dynodedig gyfrifoldeb arweiniol na chydlynol. Mae polisi Sipsiwn-Crwydrol wedi'i rannu rhwng nifer o adrannau polisi'r Cynulliad - Addysg, Gwasanaethau Cymdeithasol, Llywodraeth Leol, Tai, Iechyd, yr Amgylchedd, Cynllunio a'r Uned Polisi Cydraddoldebau. Nid yw rhai o'r meysydd hyn, megis yr Amgylchedd a Thai, yn gwahaniaethu yn benodol rhwng gofynion Sipsiwn-Crwydrol a gofynion grwpiau eraill neu yn wir y boblogaeth yn gyffredinol.

6. Un cwestiwn sy'n codi felly yw a oes angen darpariaeth benodol er mwyn diwallu anghenion Sipsiwn-Crwydrol yn y meysydd gwasanaeth hyn, er enghraifft, mewn meysydd megis y Gwasanaethau Cymdeithasol, er mwyn darparu cymorth i aelodau o deuluoedd Sipsiwn-Crwydrol sydd ag anabledd corfforol neu sy'n aelodau hyn o'r teuluoedd.

7. Mae'r meysydd penodol lle y mae darpariaethau wedi'u gwneud ar gyfer Sipsiwn-Crwydrol yn cynnwys addysg a chyflogaeth, iechyd, safleoedd, cynllunio a threfniadau troi allan. Caiff y rhain eu hystyried yn eu tro.

Addysg

8. Mae plant Sipsiwn-Crwydrol yn wynebu nifer o anfanteision, megis dysgu bylchog a phroblemau yn codi mewn ysgolion megis bwlio a all, pan fo'n digwydd, olygu eu bod yn gyndyn o fynd i'r ysgol. Ceir anawsterau hefyd mewn perthynas â derbyn y plant hyn i ysgolion penodol, anawsterau o ran cludiant i ysgolion ac oddi yno sydd unwaith eto yn eu gwneud yn gyndyn o fynd i'r ysgol, a pherthnasedd y cwricwlwm i blant Sipsiwn-Crwydrol. Un agwedd y gellid ei hystyried yw a oes angen darpariaeth heblaw am addysg brif ffrwd yn seiliedig ar ysgol a fyddai'n sefydlu cysylltiadau rhwng safleoedd cartref Sipsiwn-Crwydrol a'r ysgol ac yn cefnogi'r broses drosglwyddo i addysg amser llawn. Ar hyn o bryd nid oes pwer cyfreithiol i fynnu cefnogaeth uniongyrchol ar gyfer addysg yn y cartref. Mae'r pwer ar gael i awdurdodau lleol os ydynt yn dewis ei ddefnyddio, ond nid oes unrhyw reidrwydd arnynt wneud hynny.

9. Helpodd y cyn Swyddfa Gymreig noddi astudiaeth i addysg plant Sipsiwn-Crwydrol - "Travellers' Children and Educational Needs in Wales". Adolygodd yr ymchwil brofiad Sipsiwn-Crwydrol o addysg a cheisio darparu amcangyfrif o'r nifer o blant Sipsiwn-Crwydrol yng Nghymru. Cynigiodd yr adroddiad nifer o newidiadau yn yr ymagwedd tuag at addysg Sipsiwn-Crwydrol yng Nghymru, megis gwell cysylltiad rhwng ysgolion a Sipsiwn-Crwydrol a chodi ymwybyddiaeth athrawon o ddiwylliannau'r Sipsi-Crwydrol a'u pryderon ynghylch mynd i'r ysgol. Gadawyd y mater o weithredu'r argymhellion i awdurdodau lleol ac ni chyhoeddwyd unrhyw ganllawiau i AALl gan y Swyddfa Gymreig. Sefydlwyd gweithgor bychan, fodd bynnag, er mwyn ystyried y ffordd orau o fynd â'r ystyriaethau a bwysleisiwyd yn yr adroddiad yn eu blaenau a chynhaliwyd seminar ar waith y Gwasanaeth Addysg i Grwydrwyr yng Nghymru ym mis Mehefin 2000.

10. Dangosodd yr astudiaeth fod mwy o blant Sipsiwn-Crwydrol yng Nghymru nag yr oedd amcangyfrifon blaenorol wedi awgrymu. Canlyniad hyn oedd dyblu'r grant Adran 488 ar gyfer addysg Sipsiwn-Crwydrol o £150,000 i £300,000 yn 1999-2000. Y gyllideb bresennol ar gyfer addysg Sipsiwn-Crwydrol yw £400,000. Mae'r grantiau yn cyfrannu 75% o'r gost o ddarparu athrawon mewn ysgolion ac athrawon peripatetig, staff ymgynghorol, swyddogion lles addysg, llyfrau, offer a chludo plant Sipsiwn-Crwydrol i ysgolion. Mae AALl yn gorfod gwneud cais am y grant bob blwyddyn. Mae hyn yn wahanol i'r sefyllfa yn Lloegr lle caiff y grantiau eu dyrannu am dair blynedd. Mae pwysau ar hyn o bryd gan lywodraeth leol a mudiadau Sipsiwn-Crwydrol yn Lloegr am i'r cyfnod o nawdd grant gael ei ymestyn i 5 mlynedd.

11. Hyd yn hyn 10 awdurdod yn unig yng Nghymru sydd wedi gwneud cais am gefnogaeth. Mae dosbarthiad daearyddol yr awdurdodau sy'n gwneud cais am y grant yn cyfateb i'r llwybrau traddodiadol a ddilynir gan Sipsiwn-Crwydrol i mewn i Gymru ac oddi yma - ar hyd goridor yr A55 yng Ngogledd Cymru a'r M4 yn Ne Cymru. Yn Lloegr, cyfunwyd y grant Adran 488 â'r grant Adran 11 ar gyfer lleiafrifoedd ethnig. Mae angen asesu manteision ac anfanteision cadw grant ar wahân. Mae Cyfarwyddiaeth Addysg y Cynulliad yn ddiweddar wedi cychwyn ar adolygiad o'r trefniadau presennol ar gyfer ariannu addysg Sipsiwn-Crwydrol, gan gynnwys y drefn ar gyfer gweithredu'r grant Adran 488.

12. Mae dulliau gweithredu eraill sy'n adeiladu ar enghreifftiau o ymarfer da yn cynnwys:

- y ddarpariaeth o addysg mewn ysgolion ar gyfer Sipsiwn-Crwydrol megis cefnogaeth yn y maes, cyfleusterau addysgol ar safleoedd, a gwasanaethau addysgol arbennig ar gyfer plant Sipsiwn-Crwydrol;

- gweithredu strategaethau gwrth-fwlio mewn perthynas â phlant Sipsiwn-Crwydrol a hyfforddi athrawon mewn ystyriaethau sy'n ymwneud â phlant Sipsiwn-Crwydrol a'u diwylliannau;

- y ddarpariaeth o wybodaeth fanwl gywir am y nifer o blant Sipsiwn-Crwydrol a sut y gallant fanteisio ar wasanaethau addysgol. Cynigiodd adroddiad Senedd yr Alban ar Grwydrwyr y dylid ystyried Crwydrwyr fel grwp ethnig ar wahân gyda'u dangosyddion perfformiad addysgol eu hunain;

- lledaenu ymarferion da o ran addysgu plant Sipsiwn-Crwydrol a'r ddarpariaeth o ganllawiau gan y Cynulliad Cenedlaethol.

13. Yn ogystal â'r problemau sy'n gysylltiedig ag addysg gynradd ac uwchradd, cyfleon cyfyngedig sydd gan Sipsiwn-Crwydrol i wella eu llythrennedd a chael hyfforddiant mewn sgiliau ar gyfer gwaith. A ddylid gwneud darpariaeth arbennig er mwyn darparu hyfforddiant llythrennedd a sgiliau i Sipsiwn-Crwydrol - o bosibl drwy ddarparu dosbarthiadau llythrennedd i deuluoedd a gwneud darpariaeth benodol mewn ambell sefydliad addysgol?

Cyflogaeth

14. Yn ail, ac yn dwyn perthynas agos ag addysg, y mae'r cyfleon am waith sydd ar gael i blant Sipsiwn-Crwydrol. O ystyried y cyfleon cyfyngedig i fanteisio ar addysg, y lefelau isel o gyrhaeddiad academaidd a'r lefel uchel o gamwahaniaethu yr unig waith sydd ar gael i Sipsiwn-Crwydrol ifanc yw hunangyflogaeth, gweithio mewn busnesau teuluol, neu waith dros dro/ysbeidiol. Caiff Sipsiwn-Crwydrol eu magu i fod yn fentergar. Mae eu busnesau mewn sectorau megis ailgylchu gwastraff yn cyfrannu'n sylweddol at yr economi Gymreig. A ddylid gwneud ymchwil i anghenion Sipsiwn-Crwydrol ifanc o ran gwaith? Yn ogystal, a ddylai cyrff sy'n hyrwyddo datblygiad economaidd lleol megis awdurdodau lleol, Awdurdod Datblygu Cymru neu Gyswllt Busnes ddarparu cyngor a chefnogaeth i fusnesau Sipsiwn-Crwydrol?

Iechyd

15. Yn drydydd, yn nhermau iechyd mae'r dystiolaeth sydd ar gael yn awgrymu bod gan Sipsiwn-Crwydrol ddisgwyliad einioes is na'r boblogaeth yn gyffredinol, eu bod yn dioddef o gyfraddau marwolaethau babanod uchel, yn cael mwy o ddamweiniau, yn dioddef mwy o hunanladdiadau ac yn cael mwy o broblemau iechyd yn gyffredinol. Mae ffordd o fyw y Sipsi-Crwydrol yn golygu nad ydynt yn cael elwa ar ddilyniant o ran gofal, a chyfraddau isel o frechu rhag clefydau. Mae'r dystiolaeth sydd ar gael yn awgrymu bod sefydliadau iechyd yng Nghymru yn rhoi blaenoriaeth weddol isel i iechyd Sipsiwn-Crwydrol. Nododd adolygiad diweddar o iechyd a lles a wnaethpwyd i'r Cyngor Partneriaeth Llywodraeth Leol nad oedd yr un o'r sefydliadau sy'n gysylltiedig â materion iechyd yn gweithio'n rheolaidd gyda Sipsiwn-Crwydrol. Argymhellodd y dylai sefydliadau iechyd roi mwy o bwyslais ar iechyd Sipsiwn-Crwydrol. Ceir problemau hefyd gyda throsglwyddo cofnodion Meddygon Teulu a chyfleon cyfyngedig i fanteisio ar addysg iechyd. Gallai problemau iechyd Sipsiwn-Crwydrol gael eu lliniaru wrth i Feddygon Teulu a Deintyddion gael eu talu i'w trin fel trigolion dros dro; sefydlu gwasanaethau maes yn canolbwyntio ar safleoedd Sipsiwn-Crwydrol; a datblygu ffordd o fynd at eu cofnodion meddygol, ar-lein. Byddai'r dulliau gweithredu hyn yn golygu gwneud taliadau ychwanegol i Feddygon Teulu a Deintyddion, gan achosi gwariant ar greu systemau cofnodion cleifion Meddygon Teulu a Deintyddion electronig a newid y trefniadau presennol mewn perthynas â mynd at gofnodion cleifion. Mae tystiolaeth o du allan i Gymru yn awgrymu y gellir mynd i'r afael â phroblemau iechyd grwpiau dan anfantais ond bod hyn yn gofyn am fuddsiddiad ychwanegol sylweddol. Ymddengys hefyd bod rhywfaint o dystiolaeth o gamwahaniaethu sefydliadol yn erbyn Sipsiwn-Crwydrol lle bo meddygon

yn gwrthod eu cofrestru neu eu trin gan yr ystyrir yn aml eu bod yn mynd â llawer iawn o amser Meddygon Teulu a'u bod yn "gleifion anodd" sydd ddim yn gwneud apwyntiadau nac yn cadw atynt.

16. Mae Deddf y GIG (Gofal Sylfaenol) 1997 yn darparu'r cyfle i addasu trefniadau gofal sylfaenol er mwyn diwallu anghenion lleol penodol nad ydynt yn cael eu diwallu yn llawn ar hyn o bryd. Mae'r Cynulliad Cenedlaethol yn ddiweddar wedi cyhoeddi canllawiau i Awdurdodau Iechyd, Grwpiau Iechyd Lleol a Meddygon Teulu ar baratoi cynlluniau datblygu lleol o dan Adran 36 Deddf 1997. Gellir defnyddio'r cynlluniau i ddiwallu anghenion lleol adnabyddadwy, gan gynnwys anghenion grwpiau penodol megis Sipsiwn-Crwydrol a'r digartref. Gellid defnyddio'r cynlluniau, er enghraifft, i gymell Meddygon Teulu i helpu Sipsiwn-Crwydrol sy'n ymweld â'r ardal. Fodd bynnag bydd angen cefnogaeth y Pwyllgor Meddygol Lleol perthnasol a pharodrwydd Meddygon Teulu lleol ar gynllun llwyddiannus er mwyn gwneud y gwaith ychwanegol arfaethedig.

17. Yn ogystal, o dan Ddeddf 1997 ceir y posibilrwydd o gyflwyno cynlluniau peilot ym maes gofal sylfaenol, gan gynnwys cytuno contractau gyda Meddygon Teulu i ddarparu gwasanaethau ychwanegol i Sipsiwn-Crwydrol a grwpiau eraill, gan gynnwys sefydlu meddygfeydd teithiol. Mae'r mecanwaith hwn wedi profi'n effeithiol yn Lloegr lle mae adnoddau gweinyddol a rhaglen sylweddol wedi cael eu clustnodi i gynlluniau peilot. Mae dyfodol cynlluniau peilot yn ansicr. Gallai'r fenter gael ei gwneud yn afraid wrth i drafodaethau newydd ddechrau ar gontract newydd Meddygon Teulu.

18. Mater i'r Awdurdodau Iechyd, y Grwpiau Iechyd Lleol a'r Ymddiriedolaethau fyddai penderfynu eu cyflwyno ai peidio a pha wasanaethau penodol y dylid eu darparu er mwyn diwallu anghenion eu hardal. Mae posibilrwydd, megis yn achos grantiau Adran 488, y gellid cynnwys yr arian ar gyfer cynlluniau peilot ym maes gofal sylfaenol mewn grant amddifadedd cymdeithasol newydd arfaethedig. Pa un bynnag, mae'r galwadau ar arian Adran 36 a phob cyllideb iechyd yn fawr ar hyn o bryd.

19. A oes angen adolygu anghenion iechyd Sipsiwn-Crwydrol ac achosion marwolaeth annhymig? A ddylai'r Cynulliad fynnu bod y GIG yn darparu gwasanaethau i Sipsiwn-Crwydrol? Os felly, pa adnoddau y bydd eu hangen i ariannu'r gwasanaethau newydd a denu staff meddygol, deintyddol a nyrsio ychwanegol? A ddylai'r gwasanaethau hyn gael eu darparu yn benodol i Sipsiwn-Crwydrol neu fod yn rhan o amrediad ehangach o wasanaethau i grwpiau dan anfantais? Mae'r Cynulliad o dan bwysau i ddarparu gwasanaethau wedi'u teilwra i grwpiau eraill megis y digartref, ffoaduriaid, camddefnyddwyr cyffuriau a phobl hyn.

A ddylid targedu hybu iechyd ac addysg iechyd ar Sipsiwn-Crwydrol ar faterion megis yr angen i frechu, datblygu plant, atal damweiniau a materion iechyd menywod?

Llety

20. Yn bedwerydd, y ddarpariaeth o lety. Ar hyn o bryd nid oes unrhyw wybodaeth ar gael am y nifer o safleoedd i grwydrwyr sy'n cael eu rheoli gan awdurdodau lleol yng Nghymru. Mae'r safleoedd hyn, o bosibl, wedi'u lleoli ar gyrion trefi, ymhell o ysgolion a chludiant cyhoeddus, ac yn agos at safleoedd

diwydiannol a safleoedd claddu sbwriel neu ardaloedd sy'n dioddef o broblemau amgylcheddol. Ychydig iawn o gyfleusterau a gwasanaethau sydd ar safleoedd Sipsiwn-Crwydrol ac maent yn aml yn dioddef o broblemau'n ymwneud â draenio. A ddylid darparu cyngor i awdurdodau lleol a darparwyr safleoedd eraill ar leoliad, math a phatrwm cyfleusterau a fyddai'n diwallu gofynion crwydrwyr?

21. Cefnodd Ddeddf Cyfiawnder Troseddol a Threfn Gyhoeddus 1994 ar unrhyw gyfraniad gan y sector cyhoeddus o ran darparu safleoedd ar gyfer Sipsiwn-Crwydrol. Mae gan y ddarpariaeth o safleoedd ar gyfer Sipsiwn-Crwydrol, fodd bynnag, rôl bwysig o ran eu hannog i beidio â gwersylla heb ganiatâd. Yng Nghymru, rhyw 4% o deuluoedd yn unig sy'n byw ar safleoedd preifat, naill ai safleoedd teuluol bychain, hunanddatblygedig, neu safleoedd mwy a ddatblygwyd ac a reolir gan berchnogion safleoedd sy'n Sipsiwn-Crwydrol eu hunain, fel nad oes ganddynt unrhyw opsiwn ond defnyddio safleoedd awdurdodau lleol neu droi at dai cymdeithasol i gael llety. Yn Lloegr, ar y llaw arall, mae oddeutu 50% o deuluoedd Sipsiwn-Crwydrol yn byw ar safleoedd sector preifat. Er bod Cylchlythyr 76/94 - "Gypsy Sites Policy and Unauthorised Camping" yn mynnu y dylai awdurdodau lleol gynnal eu safleoedd carafanau ar gyfer Sipsiwn-Crwydrol neu eu prydlesu i eraill sy'n fodlon eu cynnal, nid oes unrhyw dystiolaeth ar gael ar gyflwr y safleoedd hyn yng Nghymru. Yn Lloegr mae'r Adran Drafnidiaeth, Llywodraeth Leol a'r Rhanbarthau (DTLR) yn bwriadu darparu £17m i awdurdodau lleol dros y cyfnod 2001-2004 er mwyn gwella cyfleusterau mewn nifer o safleoedd a chadw'r rhwydwaith presennol o safleoedd ar agor. Mae'r DTLR hefyd yn bwriadu gwneud ymchwil er mwyn creu darlun o'r safleoedd awdurdodau lleol ar gyfer Sipsiwn-Crwydrol sydd ar gael, a'u cyflwr, er mwyn goleuo proses y gyllideb. Nid oes unrhyw gynlluniau ar hyn o bryd yng Nghymru i ddilyn y DTLR drwy ddarparu adnoddau ychwanegol. A ddylai'r Cynulliad Cenedlaethol ddarparu'r fath adnoddau ariannol a gwneud ymchwil cyffelyb?

22. Mae polisïau cynllunio'r Cynulliad Cenedlaethol yn cael eu nodi yng Nghylchlythyr 2/94 -"Gypsy Sites and Planning". Mae hwn yn annog awdurdodau lleol i wneud darpariaeth ar gyfer safleoedd Sipsiwn-Crwydrol yn eu cynllun datblygu unedol a thrafod eu hanghenion o ran llety gyda Sipsiwn-Crwydrol eu hunain, gyda golwg ar ddynodi lleoliadau addas ar gyfer safleoedd, boed yn safleoedd awdurdodau lleol neu yn safleoedd preifat, mewn cynlluniau, ble bynnag y bo modd. Lle nad oes modd dynodi lleoliadau addas, rhaid i awdurdodau lleol ddiffinio meini prawf clir a realistig ar gyfer lleoliadau addas. Mae gwrthwynebiad o du'r cyhoedd yn aml yn ei gwneud hi'n anodd cael caniatâd cynllunio ar gyfer safleoedd i Sipsiwn-Crwydrol neu gynnwys safleoedd o'r fath mewn cynlluniau datblygu.

23. A ddylai'r Cynulliad Cenedlaethol ailadrodd y cyngor hwn i awdurdodau cynllunio lleol ?

A oes achos i'r Cynulliad symud yn ôl i system o orfodi awdurdodau lleol i ddarparu safleoedd? Byddai hyn yn gofyn am ddeddfwriaeth sylfaenol ac amser Seneddol, sy'n debygol o fod yn brin hyd y gellir rhagweld, neu a ddylai'r Cynulliad hwyluso'r ddarpariaeth o safleoedd preifat drwy, er enghraifft, y gymuned grwydrol ei hunain. Yng Nghymru mae canran isel poblogaeth y Sipsiwn Crwydrol sy'n byw ar ystadau preifat yn awgrymu na all pob Sipsiwn Crwydrol fforddio prynu eu tir eu hunain neu nad ydynt eisiau gwneud hynny.

Plismona

24. Mae'r ystyriaeth olaf yn ymwneud â phlismona Sipsiwn-Crwydrol. Mae pryderon wedi'u mynegi gan fudiadau sy'n cynrychioli Sipsiwn-Crwydrol ynghylch archwiliadau gormodol o gerbydau crwydrwyr, stopio a chwilio unigolion, cwynion am fygythion, a bod yr heddlu yn dangos diffyg ymwybyddiaeth a diffyg goddefgarwch tuag at ffordd o fyw y Sipsi-Crwydrol. Mae'r heddlu yn sensitif i anghenion y grwpiau lleiafrifol ac roeddent yn chwarae rhan hanfodol wrth ddatblygu, gyda'r DETR, canllawiau ar deithwyr. Maent wedi sefydlu unedau cymorth i grwpiau lleiafrifol sy'n cydweithio â chynrychiolwyr Sipsiwn Crwydrol. Mae'r heddlu'n darparu hyfforddiant i'w staff gyda chymorth gan gyrff allanol.

25. A yw'r hyfforddiant a ddarperir i'r heddlu ar ddiwylliannau'r Sipsi-Crwydrol yn ddigonol? A wneir darpariaeth benodol ar gyfer ystyriaethau Sipsiwn-Crwydrol yn nisgrifiadau swydd Swyddogion Cydraddoldebau mewn awdurdodau heddlu? A ddylid gwella'r cysylltiadau rhwng yr heddlu a Sipsiwn-Crwydrol? A oes achos dros ariannu swyddogion hawliau cyfreithiol Sipsiwn-Crwydrol?

26. Â chysylltiad agos â darparu safleoedd a phlismona y mae'r polisi o ymateb i wersylla heb ganiatâd. Mae awdurdodau lleol yn derbyn niferoedd sylweddol o gwynion gan y cyhoedd am y problemau sy'n deillio o wersylla heb ganiatâd gan bobl grwydrol. Mae Cylchlythyr 76/94 yn cynghori awdurdodau lleol i ganiatáu presenoldeb Sipsiwn-Crwydrol ar dir am gyfnodau byr ac edrych ar ddulliau o leihau unrhyw niwsans drwy, er enghraifft, ddarparu gwasanaethau sylfaenol. Mae hefyd yn annog awdurdodau i ddynodi mannau aros posibl mewn argyfwng mor agos â phosibl at y llwybrau tramwy a ddefnyddir gan Sipsiwn-Crwydrol a darparu gwasanaethau yno. Yn ogystal, mae'r Cylchlythyr yn cynghori awdurdodau lleol i ddefnyddio eu pwerau troi allan yn drugarog ac yn dosturiol. Mae pwysau sylweddol ar y Swyddfa Gartref i gryfhau'r pwerau sydd ar gael i awdurdodau lleol i symud pobl sy'n gwersylla heb ganiatâd. Mae llywodraeth y DU yn credu y byddai gwneud hynny yn wrthgynhyrchiol gan y gallai, o bosibl, ddod â'r llywodraeth i wrthdrawiad â llysoedd yn y wlad hon ac â Llys Ewrop. Mae'r Ddeddf Hawliau Dynol yn ei gwneud hi'n bosibl i Sipsiwn-Crwydrol herio ymyriad â'u hawliau. Po gryfaf yw'r pwerau gorfodi sydd ar gael i awdurdodau lleol ac i'r Heddlu y mwyaf anodd y gallai fod iddynt berswadio'r Llysoedd i ganiatáu iddynt arfer y pwerau. Safbwynt Llywodraeth y DU yw bod gweithio ar y cyd rhwng awdurdodau lleol, Yr Heddlu ac asiantaethau eraill fel a amlinellir yng nghanllawiau ymarfer da Adran Drafnidiaeth, yr Amgylchedd a'r Rhanbarthau (DETR)/Swyddfa Gartref ar reoli gwersylla heb ganiatâd yw'r allwedd i ymdrin â'r broblem o wersylla heb ganiatâd. Mae ymchwil gan y Swyddfa Gartref yn mynd rhagddi ar hyn o bryd i fonitro effeithiolrwydd y canllawiau a chanfod beth arall fydd ei angen, o bosibl.

27. Mae Llywodraeth y DU yn arbennig o awyddus i fynd â'r afael â'r ymddygiad anghymdeithasol a throseddol sy'n gysylltiedig â rhai gwersylloedd anawdurdodedig. Cyhoeddodd y DETR gylchlythyr ym mis Gorffennaf 2000 a diwygiadau i'r canllawiau ymarfer da gan wahaniaethu rhwng gwersylla heb ganiatâd lle bo ymddygiad anghymdeithasol a throseddol. Nid yw'r cylchlythyr hwn wedi'i gyhoeddi yng Nghymru er bod yr heddlu a chyrff eraill yn gweithredu yn unol â'r dull a nodir ynddo.

28. Dywed y Cylchlythyr, lle bo ymddygiad anghymdeithasol, y dylid cymryd camau buan ac effeithiol i

ymdrin ag ef, a lle bo hynny'n briodol, symud y gwersyllwyr. Dywed y cyngor ei bod yn gyfreithlon i awdurdod lleol arfer y pwerau hyn lle bo Sipsiwn-Crwydrol sydd yn gwersylla yn anghyfreithlon yn gwrthod symud i safle awdurdod lleol awdurdodedig. Lle nad oes safleoedd o'r fath ar gael a lle nad yw'r gwersyll anawdurdodedig yn peri niwsans na ellid ei reoli yn effeithiol, dylai'r awdurdod lleol ystyried darparu gwasanaethau sylfaenol, megis dwr yfed, toiledau, sgipiau ac yn y blaen. Dyma'r dull gweithredu y mae'r Cynulliad Cenedlaethol yn ei fabwysiadu mewn perthynas â gwersylloedd ar ei dir ei hun. Fodd bynnag, lle bo'r gwersylloedd anawdurdodedig ar dir priffyrdd gweithredol, megis cilfannau parcio, mae Cyfarwyddiaeth Priffyrdd y Cynulliad yn mynnu bod eu hasiantau, yr awdurdodau lleol yn cymryd camau ar unwaith.

A ddylai Cylchlythyr y DETR a gyhoeddwyd ym mis Gorffennaf 2000 gael ei gyhoeddi yng Nghymru? A ddylai'r berthynas rhwng diffyg mannau aros a gwersylloedd anawdurdodedig gael ei harchwilio yng Nghymru? A oes materion Gwerth Gorau i awdurdodau lleol yn codi o wersylloedd anawdurdodedig?

POLISI'R CYNULLIAD I'R DYFODOL TUAG AT GRWYDRWYR

29. Rhennir polisïau'r Cynulliad Cenedlaethol tuag at Sipsiwn-Crwydrol a grwpiau lleiafrifol eraill ar hyn o bryd yn ddau fath. Mae'r cyntaf yn trin Sipsiwn-Crwydrol fel grwpiau eraill dan anfantais o fewn y boblogaeth yn gyffredinol. Mae'r ail yn cydnabod eu hanghenion gwahanol. Ceir dadl ar hyn o bryd ar sut y dylai'r egwyddor cyfle cyfartal weithredu o fewn y Cynulliad, ond ymddengys mai'r consensws yw y dylai polisi'r Cynulliad geisio adlewyrchu anghenion grwp penodol.

30. Os gweithredir fel hyn, mae Sipsiwn-Crwydrol yn wynebu problem, yn deillio i raddau helaeth o'u hanweledigrwydd presennol. Fel y dangosodd yr astudiaeth ar addysg Sipsiwn-Crwydrol, nid oes unrhyw wybodaeth am niferoedd Sipsiwn-Crwydrol ers i gyfrifiadau chwemisol y cyn Swyddfa Gymreig ddod i ben ym 1997, a oedd yn canolbwyntio ar elfen symudol poblogaeth y Sipsiwn-Crwydrol. Parheir i gynnal y cyfrifiadau chwemisol yn Lloegr. Yng Nghymru parhaodd rhai awdurdodau lleol i gynnal cyfrifiadau yn eu hardaloedd ond nid oedd unrhyw ymgais i gyflwyno'r wybodaeth ar lefel Cymru gyfan neu gytuno ar ddull safonol o gasglu'r wybodaeth. O ganlyniad nid yw'r broses o gasglu gwybodaeth yn un gyson ac y mae'n dibynnu ar a yw staff ar gael ai peidio i wneud yr arolygon. Mae'n bosibl bod achos cryf dros ddechrau'r arolygon chwemisol eto yng Nghymru, ond gyda methodoleg newydd sy'n casglu gwybodaeth ar y poblogaethau symudol a sefydlog er mwyn darparu amcangyfrif mwy realistig o niferoedd i ddibenion polisi. Mae angen rhoi ystyriaeth i sut y gellir gwneud hyn.

31. Yn ychwanegol at y diffyg gwybodaeth am faint poblogaeth y Sipsiwn-Crwydrol ymddengys bod rhywfaint o dystiolaeth o elyniaeth tuag at Sipsiwn-Crwydrol a chamwahaniaethu yn eu herbyn, gyda'r canlyniad eu bod yn cael eu hystyried yn broblem gan unigolion a sefydliadau. Mae'r diffyg ymwybyddiaeth am ddiwylliant y Sipsi-Crwydrol a'u ffordd o fyw yn awgrymu y gallai fod achos dros ymgyrch i herio'r camwahaniaethu yn eu herbyn, yn enwedig mewn meysydd gwasanaeth allweddol megis iechyd, addysg, cyflogaeth, y ddarpariaeth o lety, ac o bosibl, gwasanaeth yr heddlu.

32. Mae'r adolygiadau pellgyrhaeddol o brif feysydd polisi'r Cynulliad sy'n cael eu cynnal ar hyn o bryd yn awgrymu ei bod yn adeg dda yn awr i fudiadau Sipsiwn-Crwydrol gyfrannu at broses llunio polisïau'r Cynulliad. Mae gwaith yn mynd rhagddo ar hyn o bryd yn genedlaethol ar adolygiad o bolisi cynllunio yng Nghymru, ar faterion sy'n ymwneud â rhoi llety i grwpiau lleiafrifol, ac ail-strwythuro'r GIG yng Nghymru. Yn lleol, mae awdurdodau lleol yn cychwyn ar y broses o baratoi strategaethau cymunedol. Mae hyn yn rhoi cyfle i fudiadau Sipsiwn-Crwydrol amlygu'r meysydd hynny sy'n bwysig iddynt hwy.

33. Ystyriaeth gyffredinol arall yw canfod y dull gorau o ddarparu cefnogaeth ariannol i awdurdodau er mwyn eu helpu i ddiwallu anghenion Sipsiwn-Crwydrol - a ddylai bod grantiau penodol ar eu cyfer neu a ddylai grantiau, megis y grant Adran 488 gael eu cynnwys mewn cronfeydd mwy a fyddai'n rhoi mwy o hyblygrwydd i awdurdodau lleol ac asiantaethau eraill ynghylch sut y defnyddir yr arian. Ochr negyddol y broses hon, o bosibl, fyddai llai o arian i ddiwallu anghenion penodol Sipsiwn-Crwydrol.

34. Yn olaf, mae angen nodi, ystyried, a lle bo hynny'n briodol, mabwysiadu'r ymarferion da wrth ddatblygu cydberthnasau â Sipsiwn-Crwydrol a ddatblygwyd mewn awdurdodaethau eraill megis Gweriniaeth Iwerddon, Gogledd Iwerddon, Yr Alban ac mewn mannau eraill yn Ewrop.

CASGLIAD

35. Mae'r papur hwn wedi awgrymu bod angen ymagwedd fwy integredig tuag at Sipsiwn-Crwydrol ar draws y Cynulliad. Awgryma y dylai'r Pwyllgor ystyried a oes angen am:

- ystadegau ar y nifer o Sipsiwn-Crwydrol/ safleoedd Sipsiwn-Crwydrol a Sipsiwn-Crwydrol mewn addysg yng Nghymru;
- darpariaeth benodol er mwyn diwallu anghenion Sipsiwn-Crwydrol yn y meysydd gwasanaeth hynny megis y gwasanaethau cymdeithasol lle na wneir unrhyw ddarpariaeth benodol ar eu cyfer ar hyn o bryd;
- i'r Cynulliad wneud darpariaeth er mwyn diwallu anghenion penodol Sipsiwn-Crwydrol o ran addysg, hyfforddiant a iechyd a darparu cyngor a chefnogaeth i fusnesau Sipsiwn-Crwydrol;
- i'r Cynulliad ddarparu adnoddau er mwyn uwchraddio safleoedd Sipsiwn-Crwydrol yng Nghymru a chynyddu'r ddarpariaeth o lety ar eu cyfer;
- adolygiad o'r cwestiwn a ddylai cefnogaeth i Sipsiwn-Crwydrol fod ar ffurf grantiau penodol.

36. Argymhellir:

- bod y Pwyllgor Cyfle Cyfartal yn adolygu polisïau'r Cynulliad mewn perthynas â Sipsiwn-Crwydrol, gan gymryd tystiolaeth gan fudiadau ac unigolion perthnasol, a lle bo angen, comisiynu ymchwil perthnasol. (Ceir rhestr gychwynnol o'r unigolion a'r mudiadau hynny y byddai'r Pwyllgor, o bosibl, yn dymuno eu gwahodd i gyflwyno tystiolaeth ysgrifenedig neu lafar yn Atodiad 1);
- yn ystyried enghreifftiau o ymarfer da a ddatblygwyd mewn awdurdodaethau eraill o ran eu perthnasedd i Gymru; ac

- yn gwneud argymhellion priodol i Weithrediaeth y Cynulliad.

Swyddog Cyswllt: Ian Thomas, Adran Moderneiddio Llywodraeth Leol

ATODIAD 1

MUDIADAU ALLANOL A ALLAI DDARPARU TYSTIOLAETH I'R PWYLLGOR

Gallai'r mudiadau allanol y gallai'r Pwyllgor gysylltu â hwy gan ofyn iddynt gyflwyno tystiolaeth ysgrifenedig neu ddarparu tystiolaeth ar lafar ar ystyriaethau sy'n ymwneud â Sipsiwn-Crwydrol gynnwys y canlynol:

- Ymddiriedolaethau Iechyd Cymreig
- Meddygon Teulu
- Cymdeithas Swyddogion Cynllunio Cymru a swyddogion cynllunio awdurdodau lleol unigol
- Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, Cymdeithasau sy'n cynrychioli cynghorau cymuned a chynghorau unigol
- Yr Heddlu
- Achub y Plant
- Plant yng Nghymru
- Gweithwyr proffesiynol ym meysydd Gwasanaethau Cymdeithasol ac addysg mewn llywodraeth leol
- Cymdeithas Cyfarwyddwyr y Gwasanaethau Cymdeithasol
- Swyddogion cyswllt Sipsiwn-Crwydrol
- Estyn ac Arolygiaeth Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru
- Uned Ymchwil i Gyfraith Crwydrwyr, Ysgol y Gyfraith, Caerdydd
- Grwp Safleoedd Sipsiwn Caerdydd
- ELWA a'r Gwasanaeth Gyrfaoedd
- Swyddogion Gweithrediaeth yr Alban a Chynulliad Gogledd Iwerddon. Gallai aelodau o'r Pwyllgor ymweld â Gogledd Iwerddon a Gweriniaeth Iwerddon er mwyn edrych ar eu dulliau gweithredu hwy mewn perthynas â Sipsiwn-Crwydrol
- Cyngor Cenedlaethol y Sipsiwn
- Cyngor y Sipsiwn
- ACERT
- NATT
- Cyfeillion a Theuluoedd Crwydrwyr
- Bias
- Yr Athro Thomas Acton, Prifysgol Greenwich
- STEP, Sefydliad Addysg, Prifysgol Heriot -Watt, Caeredin
- Canolfan Crwydrwyr Pavee Point, Dulyn
- Comisiwn Cydraddoldeb Gogledd Iwerddon